

**Samiska kvinnors levnadsvillkor
i kulturen och rennäringen**

Gunilla Nilsson

**Arbets- och organisationspsykologi, 151-180 hp, uppsats 15 hp
Institutionen för Individ och Samhälle, Högskolan Väst
Vårterminen 2008**

Abstract

Previous research often includes juridical, political, economical and historical aspects of the Sami population. The research about the Sami women are limited therefore it was important to investigate the living conditions of the Sami women. The purpose with the study was to investigate the living conditions of the Sami women from a culture- and reindeer-herding view in relation to social gender and the majority society. Four individual interviews were performed with women who worked with reindeer-herding in the Sapmi area in north of Sweden. The interview guide was semi-structured and the data were analysed with the phenomenological method Interpretative Phenomenological Analysis, which has a focus on subjective experiences. The results revealed that participants try to create a norm of practising reindeer-herding, in spite of the male norm and less physical strength. They experience that job sharing between genders has changed over time. The majority society was experienced as threatening due to diffused intentions for reindeer-herding.

Sammanfattning

Mycket litteratur behandlar samerna ur juridiskt, politiskt, ekonomiskt och historiskt perspektiv. Forskningen om samiska kvinnor är begränsad och därför är det angeläget att undersöka samiska kvinnors levnadsvillkor. Syftet med denna studie var att studera samiska kvinnors levnadsvillkor i rennäringen i förhållande till socialt kön och majoritetssamhället. Fyra kvinnor som arbetar helt eller delvis med renskötsel intervjuades. Intervjuerna har varit semi-strukturerade och har utförts i norra Sápmi. Data analyserades med den fenomenologiska metoden Interpretative phenomenological analysis, som fokuserar på människors upplevelser av fenomen. Tvärt emot normen så visar resultatet att kvinnorna själva kan göra det möjligt att klara av att anta renskötarrollen, trots fysiska hinder, maskulinisering och strukturer. Renskötseln är uppbyggd som en manlig struktur och arbetsdelning har omvandlats under olika tider. Majoritetssamhället upplevdes som ett hot eftersom informanterna kände sig osäkra på dess avsikter med näringen.

Förord

Tack till Barbro Esbjörnsdotter, Alfa Omega International för introduktion, kontakter, engagemang och inspiration i denna intressanta undersökning. Tack till Ellacarin Blind och Malin Brännström på Samernas Riksförbund för kontakter och synpunkter. Tack till Sven Hassler, Högskolan Väst för hjälp med litteratur. Tack till Margareta Bohlin, Högskolan Väst, handledare, för outtröttlig handledning och stort engagemang. Slutligen stort tack till intervjupersonerna som bjudit in mig i sina hem och låtit mig ta del av sina upplevelser och tankar kring kvinnors villkor på ett mycket engagerat sätt.

Det finns ca 80 000 samer. Cirka 20 000 bor i Sverige, mellan 50 000-65 000 bor i Norge, ca 8 000 bor i Finland och ca 2 000 bor i Ryssland (Sametinget, 2008).

Vid en nyare uppskattning som gjorts beräknas den samiska populationen idag uppgå till cirka 100 000 individer, ca 60 000 i Norge, 30 000 i Sverige, 8 000 i Finland och 2 000 i Ryssland. En del av populationen, ca 6-8 000 är fortfarande renskötare och uppehåller den traditionella nomadiska livsstilen med flyttning av renarna till sommar- och vinterbetesland, medan majoriteten av samerna har andra sysselsättningar (Hassler & Sjölander, In press).

I Sverige finns 51 samebyar och renskötselområdet omfattar omkring 40 procent av Sveriges yta. Samerna bor i fyra länder: Ryssland, Finland, Norge och Sverige och detta stora landområde kallas för Sápmi. Sápmi breder ut sig över hela den norra delen av Nordkalotten, från ryska Kolahalvön i öster till svenska landskapet Dalarna i söder. Samerna är ett av världens ursprungsfolk. Gemensamt för dessa folk är att de levt på samma plats genom historien. De har en egen kultur, eget språk och egna sedvänjor som skiljer sig från samhället runtomkring. Till de samiska traditionella näringarna hör renskötseln, slöjden, jakten och fisket. Till de nya näringarna kan räknas turism, media, konst och musik (Sametinget, 2008).

Forskningen om samer har idag flera viktiga uppgifter såsom att utveckla forskartraditionen vid flertalet ämnesdiscipliner om samer men även att bedriva forskning som ger bättre kännedom om äldre samiska förhållanden. Det har betydelse för hur politiska frågor hanteras idag och innefattar fortsatta studier angående hur processen i Sápmi utformats. Forskningen om samer ansluter till en internationell kontext och gör att jämförelser med ursprungsbefolkningar i andra länder är angelägna. På grund av brister i kunskapen om samiska förhållanden behövs akademisk forskning angående samernas historia, språk, kultur och samhälle. Det behövs även bättre information och allmänt större kunskap om relationen minoritets- och majoritetssamhälle i Sverige. Såväl det samiska som det svenska samhället saknar många gånger önskvärd kunskap för att kunna hantera de samiska frågorna. Därtill behöver båda samhällena ges större möjlighet att ta del av forskningsresultaten (Sköld, 2005).

I början av 1900-talet ansåg många svenska vetenskapsmän att samer var en underlägsen ras som snart skulle dö ut. Vid denna tid utförde svenska statens rasbiologiska institut flera undersökningar av den samiska befolkningen och dessa bidrog till bilden att samer var primitiva och underlägsna den svenska befolkningen. Även om det rasbiologiska inslaget

generellt har suddats ut i vetenskapliga arbeten så visar nygjorda studier på bilden av samer som beskrivs i läromedel och nyhetsartiklar som ett exotiskt folk med trolltrumma eller bråkstakar i egendomliga kläder. I officiella rapporter och dokument från riksdagen övergav man ordet "lapp" för "same" på 1960-talet och i andra sammanhang skedde förändringen någon gång på 1970-talet eftersom "lapp" ansågs vara nedlåtande och "same" är samernas egen benämning (Axelsson, 2005).

Så sent som år 2000 fick samerna för första gången officiellt erkännande som etnisk grupp med rätt att upprätthålla sin särpräglade kultur och sitt språk i den svenska nationalstaten. Detta steg togs med ratificeringen (godkännandet) av europeiska ramkonventionen för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Ratificeringarna följdes av två lagar om rätten att använda minoritetsspråk i kontakt med förvaltningsmyndigheter och domstolar. Det följde också med rätt att få äldreomsorg och förskoleverksamhet helt eller delvis på sitt minoritetsspråk men detta gäller bara i vissa kommuner i Norrbottens län (Elenius, 2005).

Regeringens urfolksdelegation konstaterar att svenska staten har ett historiskt ansvar för kolonisationens konsekvenser. Exploateringen av land och vatten har lett till konflikter som fortfarande är olösta. Samefolket har blivit en minoritet i sitt traditionella område och kommer sällan till tals i den demokratiska processen. Frånvaron av samer i svenskt historieberättande och i läroböcker har lett till svalt engagemang och okunskap och fördomar om den samiska kulturen hos allmänheten. Mycket av samernas traditionella kunskap har gått förlorad och det är en förlust för både samerna själva och allmänheten eftersom samiska värderingar och kunskap gällande miljö, natur, hälsa, familj och samhälle har ett allmänmänskligt värde (Axelsson, 2005).

Betesmarkerna minskar successivt till följd av industrins utbredning och får negativa konsekvenser för renskötseln. Brist på vinterbetesareal är flaskhalsen under året¹. Vintern och det tillgängliga betet styr renhjordens reproduktion och därmed renskötarens ekonomi på lång sikt (Nordin, 2007). År 1886 antogs en ny renbeteslag där samerna slutgiltigt förlorade sina lappskatteländ. Det betydde att samerna inte hade några egna land längre. Istället delades samerna in i lappbyar, dvs större markområden där renskötsel skulle bedrivas. Varje familj skulle ha sina egna renar men betesmarken ägdes av staten. För att övervaka samerna infördes

¹ Hänglav är viktig vinterföda för renar. Efter skogsavverkning tar det uppemot 100 år innan hänglaven åter blir värdefull för renarna. Marklaven blir tillgänglig efter ca 30 år. Dagens skogsbruk verkar ha kraftigt försämrat förekomsten av renars vinterföda. Samtidigt kan renar skada trädplantor under födosökande. Irritationen över dessa ömsesidiga skador har ökat de senaste femton åren (Sveriges Lantbruksuniversitet, 2001).

statliga lappfogdar. Samerna sattes alltså under förmyndare. Lappfogdarna skulle se till att lagarna efterlevdes och också representera samerna inför myndigheter och makthavare samt tillvarata deras ekonomiska och sociala intressen. Samerna förlorade rätten att föra sin egen talan. Det här systemet bestod ända till år 1971 (Lundmark, 1998).

”Lapp ska vara lapp” kallas den tid i början på 1900-talet där de styrande ansåg att samerna var dömda att gå under och de behövde skyddas mot civilisationen. Samerna skulle hindras från kontakter som kunde dra dem ifrån fjällrenskötseln. Nomadskolor inrättades för samebarnen där de skulle få viss undervisning, men denna fick inte bli för omfattande och inte dra bort dem från nomadlivet som deras ras var ämnad för, ansåg man i samepolitiken. Kåtorna som byggdes, efter svensk modell, var olämpliga och dragiga och många barn blev sjuka och flera barn dog dessutom (Lundmark, 1998).

Eriksen (1993) skriver att trots att assimileringstrategier ofta syftar till att hjälpa målgrupperna att uppnå lika rättigheter och förbättra den sociala statusen så åsamkar de ofta lidande och förlorad värdighet för de minoriteter som härmed får lära sig att deras egna traditioner saknar värde. Staten kan också välja att eftersträva dominans, vilket ofta leder till segregation på etnisk grund. Minoriteten avlägsnas då fysiskt från majoriteten, vilket ofta rättfärdigas till minoritetens förmenta kulturella underlägsenhet. Sådana segregationsideologier hävdar ofta att det är skadligt att blanda kulturer och raser och att det är viktigt att upprätthålla gränser. Segregationen är inte nödvändigtvis resultatet av statens politik utan orsakas av en kombination av klasskillnader som sammanfaller med etniska gränser, etnisk dikotomisering och minoritetsstigmata (tudelning och socialt kännetecken). Kriterier för autenticitet (äkthet) hos en etnisk identitet genereras inom etniska grupper och mellan dem och dynamiken hos dessa kriterier är en del av den sociala verklighet vi studerar. En same kan vara sologitarrist i ett rockband och ändå på ett trovärdigt sätt framställa sig som same inför andra samer och samhället (Eriksen, 1993). Om en individ säger sig tillhöra det samiska folket så är det den individens etniska identitet oavsett stigmata anser (Persson, 2005).

Den aktiva renskötaren är ansvarig för renarna gentemot hushållets övriga individer. Rennäringslagen gör skillnad mellan renskötande medlem och övrig medlem. Den renskötande medlemmen är ansvarig för sitt hushåll och sina renar gentemot samebyn och har rösträtt i ekonomiska frågor, vilket övriga medlemmar saknar. Mannen och kvinnan fyller olika roller inom det samiska hushållet. Kvinnans roll har omdefinierats sedan moderniseringen och teknologiseringen av renskötseln genomfördes. Traditionellt sett är kvinnans arbetsuppgifter inom hushållet och mannens arbetsuppgifter återfinns inom siidan (arbetslaget). Tidigare studier har visat att det är kvinnan som håller ihop hushållet och har

med detta en central roll i det renskötarsamiska samhället. Kvinnans roll får inte undervärderas eftersom hon står för kunskapsöverföring och socialisering av barnen till samer. Hon lönearbetar i olika utsträckning och är aktiv inom renskötelsen, det arbetet behöver dock inte ligga inom mannens domäner. Renskötelsarbetet är mycket mer än det direkta arbetet med renen. I samhällsdebatten jämförs renskötelsarbetet ofta med mannens arbetsuppgifter men det är felaktigt och bidrar till ett negativt synsätt gällande jämställdheten inom rennäringen. Det renskötarsamiska samhället består troligtvis av två underliggande livsformer till självständighetslivsformen¹ varav en utgår från kvinnan och en från mannen, men oavsett kön har de samma målsättning. Nordin (2007) anser att det inte är önskvärt att analysera den samiska kvinnans roll utifrån en samisk manlig ideologi för då kommer kvinnan att betraktas som underordnad mannen. Både mannen och kvinnan har en gemensam ideologi utifrån ryggraden² och den förenar målsättningar och handlingar i hushållet och fastställer vad man kan förvänta sig av varandra (Nordin, 2007).

Nordin (2007) beskriver svårigheten att finna renskötande kvinnor som vill ställa upp på intervju eftersom de har hänvisat till sina män. Det är uppenbart att männen ”som är i skogen” räknas som de ”riktiga” renskötarna. Nordin har i tidigare forskning konstaterat att detta var en vanlig inställning bland äldre kvinnor i renskötarhus och konstaterar i forskningsprojektet att det är en vanlig inställning bland kvinnor oavsett ålderskategori. Amft (2003) tar i sin studie upp att kvinnorna efter renskötelsens omorganisering friställdes från att ha varit aktiva deltagare i renskötelsarbetet. Övergången från intensiv till extensiv renskötelsform ledde till en förändring i könsarbetsdelningen. Renskötelsarbetet utvecklades till ett mansdominerat arbete och kvinnornas och barnens arbete behövdes inte i samma utsträckning. Kvinnor, barn och äldre fick så småningom fast boende i timrade hus.

Pelto (1987) skriver att introduktionen av snöskotern som tekniskt hjälpmedel i renskötelsarbetet förde med sig revolutionerande förändringar och mekaniseringen medförde en utslagningsprocess som drabbade främst äldre män och deras familjer. Udén (2007) uppger att kvinnors ”tillkortakommande” inom renskötelsen utmärks av kroppsstyrkan kopplat till den förmodade oförmågan att hantera snöskotern. Detta kan visa sig vara avgörande för att kunna

¹ Självständighetslivsform utgår från enkel varuproduktion, denna består ofta i småskaliga självständiga företag som förfogar över sina egna produktionsförutsättningar och är relativt resistent mot marknadsprisförändringar. Företagen drivs inte av kapitalistisk rationalitet utan snarare från självständighetsrationaliteten. Personerna i denna livsform innehar många yrkeskunskaper (Höjrup citerad i Nordin, 2003).

² Den s k ryggraden är självaste stommen för all samisk kultur, inkl renskötelsen, alltså den renskötelsamiska ideologin. Den element som ingår i den renskötarsamiska livsformen är slakten, renägaren, hushållet och siidan. Ryggraden består av renägare som är nära släkt med varandra och även av alla renskötande samiska individer (Nordin, 2003).

vara renskötare . De flesta samhällen präglas av en strikt arbetsuppdelning efter kön, menar Amft (2002). En del sysslor är utpräglade mans- eller kvinnoarbeten. Uppdelningen i renodlade kvinnoarbeten och -yrken och resp. renodlade mansarbeten och -yrken kan i varje tid verka självklar men den för tillfället rådande genusarbetsdelningen i ett samhälle är en historisk process. Ett arbetes genus kan vid historiskt specifika tillfällen bli föremål för omtolkning. Kön/genus betraktas av Amft (2002) som en historisk föränderlig och konfliktfylld process där kön/genus bildas av en hierarkisk ordning mellan könen, där det manliga utgör normen och överordnas det kvinnliga. Det sociala könet, som kallas genus, är en social konstruktion och innehållet varierar mellan kulturer över tid och rum.

Amft (2003) skriver att den sociala organiseringen av samerna sker på basis av den gemensamma etniska identiteten och på föreställningen att man delar gemensam historia och kultur. På gruppnivå är därför personerna lojala mot det samiska kollektivet. Samtidigt existerar det en mytbildning att den samiska kvinnan har en mycket stark ställning och att det samiska samhället är mycket jämställt. Enligt detta synsätt kan en samisk kvinna inte vara marginaliserad. Om hon ändå känner sig underordnad beror det på att hon inte är en ”riktig” samisk kvinna utan har blivit påverkad av storsamhället och försvenskats. Därigenom är det inte möjligt för kvinnorna att opponera sig mot sin underordning utan att bryta den ”tysta överenskommelsen” som förväntas i att i första hand vara lojal mot det samiska kollektivet och dess värderingar. Persson (2005) noterar att Amft (2002) har svårt att belägga att de samiska kvinnorna skulle vara förtryckta och maktlösa eftersom hennes informanter inte uppger det. Persson (2005) uppger att det är problematiskt när forskare skolade i den västerländska akademiska traditionen förutsätter att invandrarkvinnor och i detta fall samer måste göras medvetna om deras egen situation och att det är de västerländskt skolade forskarnas uppgift att göra det.

Forskningen om samiska kvinnors levnadsvillkor är begränsad. Däremot behandlar Amft's (2002) avhandling svenska samers levnadsvillkor under 1900-talet ur ett genus- och etnicitetsperspektiv med bland annat genusarbetsdelningen och maktrelationerna mellan könen i fokus. I övrigt verkar inte finnas mycket som belyser kvinnornas situation och upplevelser. Därmed är det angeläget att belysa samiska kvinnor som har renskötselns som näring eller binäring och hur de ser på sina möjligheter som kulturbärare och möjligheter till näringen utifrån socialt kön.

Syftet med studien är att studera hur samiska kvinnor upplever levnadssättet i den samiska kulturen, hur de ser på historien, nutiden och deras framtid som kvinnor inom rennäringen och den samiska kulturen. Genom detta skall följande frågeställningar besvaras:

1. Hur upplever samiska kvinnor sina livsvillkor i förhållande till rennäringen?
2. Hur är den samiska kulturen uppbyggd med avseende på socialt kön?
3. Hur påverkar majoritetssamhället kvinnornas villkor som samer?

Metod

Deltagare

På grund av svårigheterna att få tag i intervjupersoner användes snöbollsurval. Det innebar att intervjupersoner valdes ut genom kontakt med Samernas Riksförbund och genom informanterna själva. Ett villkor var att informanterna skulle arbeta helt eller till viss del med rennäringen. Fyra samiska kvinnor som arbetar helt eller delvis med renskötsel har intervjuats. Kvinnorna som deltagit har varit i åldrarna mellan 20-60 år för att få olika perspektiv på deras situation. Under vistelsen i norra Sápmi gavs möjlighet för författaren att delta i vissa sysslor inom näringen.

Etiska överväganden

Intervjupersonerna har erbjudits konfidentialitet och med hänsyn till detta presenteras de inte med familjesituation och exakt geografisk härkomst. Fullständig anonymitet kan vara svårt att erbjuda och intervjupersonerna har heller inte krävt detta. Materialet har dock abstraherats så att utomstående inte känner igen deltagarna och vem som sagt vad. Det inspelade materialet avlyssnades endast av författaren och har därefter eliminerats. Det antecknade materialet har behandlats på likartat sätt.

Mätinstrument

Intervjufrågor ställdes utifrån temana livsvillkor, medinflytande/tillhörighet och socialt stöd. Temana skapades för att få en bild av kvinnornas liv och deras förhållande till rennäringens

olika strukturer. Intervjufrågorna belyste kännedom om historia, upplevelse av nutid och hur de ser på framtiden för kvinnorna i rennäringen. Frågorna avsåg att spegla hur kvinnornas liv ter sig idag i arbetsroller, belastning och för att undersöka vilket stöd och vilken tillhörighet de kände till den samiska kulturen och rennäringen. Intervjuguiden (bilaga 1) är skapad för att fungera i enlighet med IPA (Interpretative Phenomenological Analysis) (Smith, 2008).

Tillvägagångssätt

Uppdraget till undersökningen kom till genom kontakt med Alfa Omega International och deras kontakter med Samernas Riksförbund i Umeå. Under hösten studerades litteratur om samerna och studiens struktur formades.

Källmaterialet utgörs av fyra semistrukturerade intervjuer som utfördes i informanternas hem en vecka under mars månad, våren 2008. Intervjuerna varade mellan en och två timmar och hälften av intervjuerna bandades och hälften antecknades för hand. Intervjuerna utfördes enskilt och ostört. Frågorna anpassades efter varje informants speciella livsvillkor. Kontakter erhöles till viss del genom kontakt med Samernas Riksförbund och där togs första kontakten via telefon där intervjupersonerna fick en första inblick i studiens syfte, därefter mailades syfte och information och om de etiska regler som följs. Några intervjuer kom till genom snöbollsurval och där informerade först intervjupersonen om studiens syfte och varefter författaren tog telefonkontakt och redogjorde för syftet ytterligare och gällande etikregler.

Bearbetning/analys

Den transkriberade texten har lästs igenom, därefter har texten kodats vilket innebär att texten förkortats utan att tolkas. Kodningen har därefter abstraherats och övergått till meningsenheter. De abstraherade meningarna har sedan kategoriserats i en omfattande process för att bilda olika grupper. Kategoriseringen har inneburit en analys i att avgöra vad som är fenomenet och den generella strukturen. IPA syftar till att i detalj utforska hur deltagare (intervjupersoner) uppfattar sin sociala och personliga värld och att studera betydelser av t ex erfarenheter och händelser. Undersökningen är en dynamisk process där undersökaren har en aktiv roll och försöker, med denna metod, närma sig intervjupersonens egen personliga värld och förmedla ett inifrånperspektiv. Tillträde till detta inifrånperspektiv kompliceras av forskarens egna föreställningar vilka behövs för att förstå intervjupersonernas personliga föreställningsvärld i en aktiv och tolkande process. En dubbel tolkningsprocess är involverad eftersom deltagarna försöker förklara sin föreställningsvärld och forskaren försöker förstå deltagaren som försöker förklara sin föreställningsvärld (Smith, 2008). Genom denna metod

avsågs att analysera intervjupersonernas tankar och upplevelser av sin situation i förhållande den samiska kulturen och rennäringen. De kategorier som har uppkommit är: *upplevelse av jämställdhet i arbetet, traditionens påverkan på ungdomars möjligheter, medvetenheten om villkoren förr i tiden, kampen emot de många hoten, upplevelser av rasism och fördomar och slutligen krav och villkor i olika strukturer.*

Resultat

Intervjuerna har kategoriserats i sex olika teman: *upplevelse av jämställdhet i arbetet* handlar om kvinnornas villkor och möjligheter till rennäringen, *traditionens påverkan på ungdomars möjligheter* behandlar bl a majoritetssamhällets påverkan, *medvetenheten om villkoren förr i tiden* speglar kvinnornas kunskap om historien, *kampen emot de många hoten* tar upp förutsättningar och åtgärder för näringens fortsättning, *upplevelser av rasism och fördomar* handlar om kvinnornas tidigare och nuvarande upplevelser och slutligen *krav och villkor i olika strukturer* som behandlar förhållande rörande arbetslag och sameby.

Informanterna arbetar i olika grad med renskötsel i sin familj och släkt. De utövar alla samiskt hantverk och/eller samisk matlagning. Flertalet informanter arbetar också med turism eller förvärvsarbete. Informanterna anser sig känna tillhörighet och identitet med den samiska kulturen och rennäringen.

Upplevelse av jämställdhet i arbetet

Avgörande för om samiska kvinnor ska anta renskötarrollen verkar familjen och släktens syn vara. Kvinnorna upplever att de själva kan skapa en norm där det är möjligt att anta renskötarrollen. Informanterna berättar att kvinnorna skapar arbetsgrupper och nätverk för att stödja varandra i yrkesrollen som renskötare. De skapar på så sätt en positiv norm att kvinnor tillsammans kan utföra samma arbetsuppgifter som männen. De olika fysiska förutsättningar kvinnor kan tänkas ha kan överbryggas med samarbete och teknik. Det framgår att fler män än kvinnor arbetar inom renskötsel, men en del kvinnor får stöd från vissa män. Det kan t ex vara en farfar eller far som har stöttat och uppmuntrat dem i yrkesvalet. I byn är man öppen och kvinnor har även i modern tid haft en ganska stark ställning meddelar en informant. ”Vi har starka kvinnor här, männen våra har vi tuktat” IP 2. Andra grupper är oförstående och hånar dem ibland för den jämställdhet de uppnått. ”De har haft mycket att säga till om, de har

*blivit hörda och grannsamebyar har retat just denna samebyn att gubbarna är som tofflor”,
IP 3.*

Det finns många motsättningar och hinder för kvinnors renskötselförövande. Renskötaryrket kräver frånvaro från hemmet under vissa perioder vilket kan vara svårt att kombinera med att t ex ta hand om barnen. Informanter upplever att fysiska förutsättningar har betydelse men det gäller båda könen eftersom fysik, ålder och styrka varierar. Informanterna uppger att fordonsanvändningen är en tung syssla och att de som kvinnor kör försiktigare än männen. Kvinnorna uppger att det verkar som om män upplever konkurrens av kvinnorna i att de tar över manliga renskötarsysslor. Konkurrensen kan yttra sig i att man utmanar kvinnorna, förtalar eller motarbetar dem. Könrollerna har betydelse för vilka sysslor man har. Traditionellt utförde männen vissa sysslor och kvinnorna andra sysslor. När kvinnorna arbetar som renskötare tar de över traditionellt manliga sysslor. Gällande matlagningen finns vissa sysslor som männen haft tradition att utföra och det lever fortfarande kvar. Informanterna känner stolthet i att utöva den samiska renskötselförövningen, språket och hantverket. Kvinnorna upplever att de är och kan även i framtiden bli kulturbärare i bevarandet av kultur och språk.

Rennäringen uppges idag inte vara tillräckligt lönsam för att familjen ska kunna leva på den. Familjen behöver en extern inkomst av förvärvsarbete och olika bisysslor som t ex turism, jakt, fiske och hantverk för att ekonomin ska gå runt. Kvinnan tar då ofta på sig rollen att förvärvsarbeta samtidigt som hon har hand om hemmet, barnen och hjälper till i renskötselförövningen. Flera informanter anser sig dock leva ett jämställt förhållande eftersom makarna delar på hemmets och renskötselförövningens arbetsuppgifter. Med förvärvsarbetet skapar kvinnorna en stabilare ekonomisk grund för familjens överlevnad. Vissa renskötande män utför också förvärvsarbete, ofta under kortare perioder eftersom de behöver anpassa sig till renskötselförövningen. Informanter uppger att de som kvinnor har större möjlighet till förvärvsarbete på orten och har önskemål om arbeten som är flexibla eftersom kombination med renskötselförövningen förutsätter det. Informanter hyser hopp om att kvinnor har större möjligheter att utöva näringen idag och i framtiden. Kvinnors rätt till att få utöva rennäring varierar i olika grupper. Rennäringslagen medförde en tolkning om att endast män och änkor kunde vara husbonde och få utöva rennäringen. En kvinna som gifte sig med en man som var ickesame förlorade sina rättigheter till näringen, men en man som gifte sig med en kvinna som var ickesame behöll sina rättigheter till näringen. Kvinnorna har kämpat för lika rättigheter och det börjar förändras nu, anser informanterna. Rennäringslagen är tolkningsbar och olika samebyar har också tolkat den olika, speciellt har den tillämpats till att utesluta kvinnorna upplever vissa informanter.

Informanterna påpekar vikten att vara uppväxt i en familj som arbetar med renskötsel på traditionellt sätt för att få acceptans och kunna ansöka om näringstillstånd. Att ansöka om tillstånd för näringsutövande i annan grupp är svårare. Det är svårt att få näringstillstånd eftersom det är konkurrens. Familjens inställning till att delta har stor betydelse för om man får lära sig renskötseln under uppväxten och om man kan få utöva näringen. Informanter beskriver en kamp för att få delta både under uppväxten och som vuxen. *”Jag kämpade för det även i min egen familj, jag kämpade hårt, jag ville alltid följa med och samla, jag hatade att bli lämnad kvar” IP 3.*

Det är svårt att få tillträde till näringsutövande i makens grupp vid t ex en skilsmässa. Kvinnan får då ansöka i makens grupp eller i gruppen där hon växte upp. En informant uppger att hon kände tveksamhet att lämna medlemskapet i den tidigare gruppen eftersom hon i framtiden endast kunde förlita sig på makens medlemskap. *”Det kändes så definitivt känslomässigt när jag sagt upp mitt medlemskap i min egen sameby” IP 3.*

Traditionens påverkan på ungdomars möjligheter

Förr skulle den äldste sonen ta över renskötseln. Idag är det inte lika självklart vem som tar över renskötarrollen och familjens inställning har betydelse. Ungdomars eget intresse har också betydelse. Om sonen tar över renskötarrollen så är döttrarna fria att utbilda sig till vad de vill, uppger informanter. Föräldrar och även mor- och farföräldrar känner tveksamhet inför om barnen ska axla traditionen eftersom de anser sysselsättningen för tung och ekonomiskt olönsam. Barn som växer upp traditionellt blir accepterade och kan hävda sin rätt till utövandet av näringen. Kvinnorna tror att majoritetssamhället påverkar dem mer att söka sig utåt till arbete och utbildning eftersom kvinnorna hittills sökt sig utåt mer än männen. En informant uttrycker att: *”Det hoppas jag att dom som far iväg och utbildar sig, till allt möjligt, att dom känner sig på pass starka på att samebyn stöttar dom så pass mycket att de känner tillhörighet, att dom kanske kommer att kunna ge någonting till det samiska samhället” IP 3.* Informanten menar att samebyn måste känna ansvar i att önska kvinnorna välkomna tillbaka. Rennäringen framstod inte som ett självklart val för förra generationen heller. Det var vanligt att flickor for iväg och arbetade eller studerade, berättar informanter.

Medvetenheten om villkoren förr i tiden

Förr i tiden förflyttade sig kvinnorna och barnen efter arbetet. När samhället växte och moderniseringen kom blev det vanligare att kvinnor skulle hemarbeta och män och kvinnors sysslor blev mer uppdelade, uppger informanter. Kvinnor förr var mycket yrkesskickliga och

erkända inom renskötelsen. Informanter tror att kvinnors ställning var större förr i tiden. De många gudinnorna inom religionen vittnar troligen om detta, menar de. När sedan kristendomen kom försvagade den kvinnans ställning med den tolkning prästerna hade. Kvinnorna har traditionellt haft äganderätt vilket kan jämföras med andra ursprungliga kulturer där kvinnan haft svagare ställning, anser informanter.

”Jag tror att kvinnor haft en ganska stark ställning, dels det att de alltid fått äga egendom, för det är ju inte i alla kulturer kvinnor har rätt att äga, om man tänker äldre, t ex i afrikanska kulturer där mannen står för ägandet och att kvinnor är egendomar”
IP3.

Informanter uppger att kvinnor förr inte kunde välja vilket liv de skulle leva. Det var ett arbetsamt liv förr i rennäringen, uppger informanter. En informant har en känsla av att trots det hårda arbetet och de fattiga livsvillkoren så slapp man det påfrestande dubbelarbetet som krävs idag. Informanter berättar att staten tvångsförflyttade nordsamer söderut på 1920-talet och konflikter och motsättningar mellan folkgrupperna uppstod.

Begreppet ”Lapp ska vara lapp” som staten förordade förr, var trots allt bättre fast det innebar förmynderi, eftersom man då värnade etniciteten och det saknas idag, anser fåtalet informanter. Förr gällde normen att man enbart skulle gifta sig inom folket och kvinnorna blev uppmanade av mödrarna till detta, menar en informant. Genom att båda kom från renskötarsläkt bevarades den samiska kulturen och de samiska koderna, ansåg de. Fåtalet informanter ser negativt på blandäktenskap eftersom koderna och det samiska då urholkas. Samförstånd om näring och kultur sammansvetsar makarna och de samiska äktenskapen varar oftast livet ut, uppger informanter. De samiska koderna innebär bl a vördnad och respekt för naturen, men tyvärr är dessa tankesätt på väg att försvinna, uppger informanter. Strävan efter rikedom, tävlan och skrytsamhet ingår inte, utan näringen i sig är rikedomen, anser informanter. Informanter menar att naturbefolkningar och människor som lever nära naturen tar konsekvenserna för framtiden och kommande generationers möjligheter.

Kampen emot de många hoten

Informanter har olika syn på rennäringens framtid. Vissa menar att trots kamp om rättigheterna så går näringen mot sin undergång. Det känns frustrerande att behöva slåss och kriga för sina rättigheter och förutsättningar till näringen. *”Jag tror inte, om det inte sker någon förändring, vi försöker hela tiden kämpa för att det ska bli en förändring, så tror jag*

inte att renskötelsen kommer att finnas kvar så värst länge. IP 1. En annan informant har en positivare syn: *”Vi ska överleva, vi har överlevt länge” IP 2.*

Informanterna uppger att rovdjuren utgör ett hot mot näringen eftersom rovdjursstammen har ökat mycket. Ersättningen för rovdjursrivna djur och rovdjurspolitiken är ofördelaktig och begränsar förutsättningarna för att driva näringen på ett tillfredsställande sätt, anser informanterna.

Flertalet informanter uppger att rennäringen ställs emot jordbruket på ett felaktigt sätt och önskar att ansvaret för rennäringen ska ligga i rätt händer. Informanterna anser att jordbruksnäringen ges mycket större rättigheter. Näringarna ges olika förutsättningar och informanterna anser att staten bör gå in och arbeta för lika rättigheter. Informanterna upplever att andra näringar har högre status och ges större ekonomiska förutsättningar. Informanter anser att staten tänker kortsiktigt och känner tveksamhet i fråga om statens avsikter att bevara kulturen och näringen.

De renskötande samerna är beroende av binärningar som t ex jakt och fiske och här känner sig informanterna hotade av fritidsnäringen som har stöd ifrån staten. Informanter uppger att staten tar större hänsyn till fritidsutövningen än deras näring.

Markägare har skurit av vandringsleder för renarna och lagt beslag på stora markområden, uppger informanter. Vid skogsavverkningar förstörs betet för många år framåt och en åldersintegrerad skog behövs för att trygga betet, uppger informanter. Informanterna uppger att gruvdrift, skogsdrift och vattenkraft har lagt beslag på och förstört många betesmarker. Det behövs begränsningar för att näringen ska ha en chans att överleva, uppger informanter. Näringen kräver olika samarbeten med olika parter men trots förhandlingar har samebyarna små möjligheter att påverka, upplever de.

Lokalbefolkningen förstår hoten förutom privatskoterkörningen, uppger en informant. *”Vid gruvdrift eller skogsdrift så är det många som håller med en t ex Greenpeace. Men vid rovdjur får vi kämpa ensamma eller vid skotrarna får vi kämpa ensamma” IP 2.*

Skoterturismen har ökat mycket och skotrarna gör intrång på rennäringens betesmarker. Mark förstörs och renarna stöts bort, uppger informanter. Skoterturismen vill ha den bästa marken men skotrarna skulle aldrig hota skogsbolagens näring på samma sätt som det hotar rennäringen, anser informanterna. Fritidsturismen har ökat och fritidshus och fritidsbyar stör rennäringen. Turismen ses både som ett hot men är också en inkomstkälla och informanter upplever kluvenhet till frågan. Rennäringslagen är svag och tolkningsbar och informanter upplever att statens och andra näringars mark skyddas mer och har större rättigheter. Om gruppen hade haft samma rättigheter som enligt en svensk lag hade de varit starkare, men

informanter lyfter fram att de har välutbildade samer som kämpar för rättigheterna. Att samerna vann Nordmalingsmålet var ett avgörande steg för näringens framtid¹.

Informanterna jämför sin situation med Norge där rennäringen ges bättre villkor. Sverige tillrättavisar gärna andra länder för brott mot rättigheter men vägrar se sina egna problem, uppger en informant. Informanterna frågar sig vems marken och tillgångarna egentligen är. En av dem berättade: ” *Renskötaren var nomad, skrev inte papper var han levde, det fanns inga dokument, samer vandrade och kände att det var deras land*”, IP 4. När sedan andra grupper kom skrev de papper på att de ägde marken och folket förlorade då sina land. Staten kommer aldrig att acceptera att det är vår mark, menar en informant.

Informanter uppger att de är tvungna att sälja för att ha något att leva av. Egen förädling kan komplettera och även skapa vinst men det följs av många regler. Miljömedvetenhet har skapat efterfrågan på varorna, anser informanter. Informanter påpekar hur kommunen utnyttjar de samiska symbolerna till att dra in pengar men i övrigt inte hyser något intresse för gruppen. Det framkommer viss tveksamhet inför Sametinget eftersom vissa informanter inte kan identifiera sig med de intriger och åsikter som förs där. De sista två åren har varit nödår i klimathänseende och informanter uppger att ersättningen är för låg i förhållande till de förluster man gör. En informant uttrycker att snävare marker och klimatförhållanden är stora hot mot näringen och det kan avslutningsvis sammanfatta hoten.

Upplevelser av rasism och fördomar

Informanter känner sig motarbetade av de fördomar och rykten som sprids gällande deras ekonomi. Det upplevs orättvist att så många saknar kunskap och att de trots detta tvistar om näringen. Informanter uppger att det finns rasism från båda sidorna. Ingen av sidorna ville förr att deras barn skulle gifta sig med någon utom gruppen, uppger informanter. En del vill inte släppa in svenskar med tanke på hur de förut blivit behandlade och avskärmar sig på detta sätt, menar informanter. En del informanter menar att intresse för näringen har större betydelse än vilket påbrå man har.

En informant har med sig perspektivet om hur det var att gå i nomadskola och internatskola. Att bo hemifrån långa tider innebar hemlängtan och mycket att hantera själv.

”*Det var hemskt i den nya skolan, vi blev kallade lappjävlar, men som barn håller man det inom sig*” IP 4. De samiska barnen förbjöds att tala sitt eget språk och fick själva betala

¹ Den 20 januari 2006 kom den första samiska segern efter 40 år av processande. Samebyarna vann det uppmärksammade Nordmalingsmålet. En process som väckt stor uppmärksamhet och tingsrättens dom är av principiellt stor betydelse. En ny samisk förlust hade sannolikt lett till nya stämningar. Efter överklagande från markägarna fastställde Hovrätten samebyarnas rätt till renbete den 19 september 2007 (Sametinget, 2008).

skolbussen till skillnad mot de svenska, berättar informanten. Informanten utsattes för rasistiska uttalanden och förnedrande behandlingar under uppväxten. Orättvisa förhållanden rådde mellan samiska och svenska barn och den samiska befolkningen diskriminerades, uppger informanten. Tiden präglades av fattigdom och svåra förhållanden. Efterkrigstiden medförde att samerna kände skam och hade låg status, anser informanten. Samerna utsattes för assimilering, anser informanter. Informanter upplever att de måste anpassa sig till det omgivande samhället och underbetona sina åsikter på grund av människors motstånd och fördomar.

Informanter upplever besvikelse över att upplysningen om ursprungsbefolkningen och rennäringen är knapphändig. Många viktiga instanser såsom skolor, media och myndigheter behöver få upplysning för att bättre förstå samerna och rennäringens situation, anser de. Många informanter anser att man behöver bjuda in utomstående för att öka förståelsen och arbetar aktivt med detta på olika plan.

Krav och villkor i olika strukturer

Flera informanter uppger sig ha ett positivt förhållande till samebyn. De uppger att det finns spänningar och konflikter inom både samebyn och arbetslaget. Trots att det finns inre konflikter inom samebyn upplever informanterna stöd från den och man är enade utåt eftersom gruppen har en gemensam värdegrund. Inom arbetslaget måste man samarbeta trots spänningar och olikheter för att få verksamheten att fungera, anser de. Konflikter blir också svåra att hantera då man ofta arbetar med sina egna släktingar, uppger informanter. Vissa informanter upplever att gruppen hanterar konflikter bra och att man accepterar varandras olikheter. Olika arbetsgrupper och samebyar behöver samarbeta för att få näringen att fungera, uppger informanter.

Återvändande vuxna har svårt att få tillträde till att delta i näringen och i gruppen, uppger informanter. Samebyn beslutar om näringstillstånd och husbondskap och de anser att det är svårt att få. Informanter anser att samebyn motarbetar kvinnligt näringsutövande. De flesta informanter får rösta i samebyn och har dessutom varit aktiva i styrelsen berättar de.

Gällande arv så följs arvslagarna för egendomen, uppger informanterna. Om anknytning till rennäringen saknas så slaktas den avlidnes renar, uppger de. Renmärke och renar uppges gå i arv till änka/änkeman eller till barnen. Män och kvinnor har var sitt renmärke och det är vanligt att man fortsätter att märka renar på bådas märke som gifta, anser informanter. Både flickor och pojkar ärver renmärke och får egendom som små. Denna egendom följer med när man t ex gifter sig eller flyttar, uppger informanter.

Diskussion

Studien är en relativt begränsad undersökning eftersom intervjuerna är utförda på samma ort och det kan givetvis se annorlunda ut i andra områden. Intervjupersoner har uppgivit att så kan vara fallet och Amft (2002) beskriver att det existerade en mycket stor variationsrikedom mellan olika bosättningsområden, olika byar och olika familjer i hur arbetsdelningen såg ut.

Undersökningen fokuserar på kvinnornas situation eftersom deras status, makt, hierarkiska ordning och sociala position säger mycket om förhållandena i renskötarsamhället. Kvinnorna som har intervjuats anser sig ha en stark ställning inom näringen och kulturen.

Tvärtemot normen så visar resultatet att kvinnorna själva gör det möjligt att klara av att vara fullvärdiga renskötare. Genom att samarbeta och stödja varandra visar informanterna på möjligheter i att klara av yrkesrollen. Detta resultat är oväntat eftersom tidigare forskning vanligen beskriver fysiska hinder, maskulinisering och strukturer som hindrar kvinnornas tillträde till näringen (Amft, 2002). Genusarbetsordningen hålls på plats genom att man överbetonar den fysiska styrkan och avråder kvinnorna att bli renskötare (Amft, 2002).

Att informanternas grupper ibland möter oförståelse och hånas för den jämställdhet man uppnått i gruppen och att vissa män upplever konkurrens i att kvinnorna tar över manliga renskötarsysslor kan ses som syfte att upprätthålla maktrelationerna. Föreställningar om kön är en del av könsordningen i en organisation och medverkar till att könsordningen bibehålls (Wahl, Holgersson, Höök, Linghag, 2001). Resultatet visar att om kvinnor ändå antar utmaningen att bli renskötare beror det ofta på att de haft någon manlig förebild som uppmuntrat dem. Informanterna har fått kämpa hårt för att få delta i näringen, både äldre män och kvinnor har sina skäl att hålla tillbaka kvinnorna, till exempel av hänsyn eftersom arbetet betraktas som slitsamt eller av andra aspekter. Tidigare forskning visar att kvinnor som prövat yrket upplevde att arbetet var för fysiskt tungt och de saknade den råstyrka som behövdes. Inte heller fick de det stöd och den uppmuntran som behövdes och det är exempelvis männen som beslutar om kvinnan ska få bli husbonde (Amft, 2002). En kvinna har rent principiellt rätt att bedriva renskötsel. Men utan sina manliga släktingars hjälp i det konkreta arbetet och i relation till andra husbönder i byn är det i praktiken omöjligt att bli aktiv renskötare. Får männen välja så föredrar de en man i arbetslaget som gör ett hundra procentigt arbete (Amft, 2002). Resultatet visar att kvinnorna har andra egenskaper som exempelvis lugn, uthållighet och har lägre skaderisker. Det man kan fråga sig, är om detta kanske skulle kunna uppväga den fysiska styrkan? Men att så få kvinnor i verkligheten fick rättigheter och möjligheter till

inflytande tolkade Amft (2002) som ett tecken på att det finns strukturella hinder, både i lagstiftning och i samebyn som utgjorde svårigheter för kvinnorna (Amft, 2002).

I resultatet framkommer att Rennäringslagen har tillämpats till att utesluta kvinnorna. 1971 års Rennäringslag försökte jämställa de samiska kvinnorna med männen beträffande renskötselrätten. Lagen medförde dock paragrafen om husbonde och detta lagfäste återigen kvinnans sociala underordning angående hennes ställning inom samebyarna. Kvinnan och hennes egendom skulle vara underställd fadern eller maken. 1993 års revidering kunde inte heller jämställa kvinnan eftersom den medförde att alla renar som ägdes av personerna i ett hushåll skulle tillhöra den renskötande familjemedlemmen och vanligtvis återfanns renarna under faderns eller makens registrering. Rösträtten graderades efter antal renar (Amft, 2002) och här inskränktes också kvinnornas möjligheter till inflytande i samebyn. Dessa begränsningar förekommer i lagen ännu idag, trots att husbondeväldet avskaffades på 1920-talet i Sverige. En av informanterna i studien har innehaft husbonderätt men detta torde vara ganska ovanligt eftersom Amft (2002) menar att de kvinnliga renskötarna är resultat av hushåll i genusobalans, där inga söner finns som kan ta över.

I likhet med Amft's (2002) undersökning så visar resultatet att kvinnorna upplever att de lever jämställt, dock med viss arbetsuppdelning, trots att renskötseln och dess strukturer är hierarkiska. Wahl et al., (2001) menar att det ofta finns en dominerande uppfattning om naturligheten i könsarbetsdelningen till exempel att kvinnor ofta anses passa bättre för fingerfärdigt arbete medan män betraktas som starkare och har behov av att röra på sig. Dessa förklaringar kallas för sociala konstruktioner av kvinnlighet och manlighet (Wahl et al., 2001).

Intervjupersonerna upplever att tidigare generationers kvinnor (före moderniseringen) hade en stark ställning. Amft (2002) beskriver att det snarare existerar en mytbildning som utgår från att den samiska kvinnan har och har haft en mycket stark ställning och lever i ett jämställt samhälle och att myten syftar till att bibehålla maktrelationen mellan könen. Enligt kön-som-variabel perspektivet talas om begreppet glastaket vilket betecknar den osynliga kraft som hindrar kvinnor att ta sig uppåt (Billing & Lundholm, 2007). Här kan man se hur ett "osynligt" glastak hindrar kvinnor att ta sig in i näringen och in i strukturerna. Vi människor skapar, bygger och konstruerar det som vi uppfattar som manligt eller kvinnligt (Thuren & Sundman, citerad i Wahl et al., 2001) och man kan här dra paralleller till hur rennäringens roller och arbetsuppgifter skapats och omskapats under olika historiska tider.

Informanterna uppger att kvinnor idag lever ett stressigt liv med dubbelarbete, eller t o m trippelarbete i att förvärvsarbeta, ha hand om marktjänsten, barnen samt att hjälpa till i

renskötseln. Hassler (2005) beskriver att kvinnorna uppvisar symptom på påfrestande arbetsförhållanden och uppvisar lägre intellektuell stimulans, mindre kontroll och socialt stöd i arbetet. Kvinnorna förmodas här också vara känsligare än män inför psykosociala faktorer relaterade till ohälsosamma arbetsförhållanden (Hassler, 2005).

Resultatet visar att informanterna har utsatts och utsätts för rasism, fördomar och förtal. Hansen, Melhus, Högmo och Lund (2007) har gjort en studie på de norska samerna gällande diskriminering och mobbing. Denna studie visar på att den samiska populationen utsätts för mer etnisk diskriminering och mobbing än andra norska etniska minoriteter. Tidigare forskning visar att lokalbefolkningen ser snett på de renskötande samerna för att de tror att renskötarna ligger det allmänna till last och lever på bidrag (Amft, 2002). Speciellt under 1960- och 1970-talet betraktades det skamligt att vara same, men under 1980-talet vände situationen och många är idag stolta över att vara same (Amft, 2002). I enlighet med detta uppger också informanterna att de är stolta över sin samiska identitet, kulturen och renskötseln.

Men trots den starka samiska identiteten uppger informanter att de ibland underbetonar sina åsikter på grund av det omgivande samhällets motstånd och fördomar. En informant berättar dessutom om rasismen under uppväxten i fråga om orättvisa förhållanden och att samerna betraktades som ett sämre folk. Informanterna upplever besvikelse över att individer i det omgivande samhället är så oupplysta om samernas situation. Intervjupersoner uppger att de "vaktar sin tunga" i vissa sammanhang i kontakt med omgivande samhälle. Amft (2002) menar att individer kan välja att underkommunicera sin etniska identitet i konfliktfyllda situationer eller i att slippa konfronteras med medlemmar ur majoritetsfolkningen. Underkommunikationen kan ibland vara av tillfällig art men i andra fall kan den pågå under längre tid i avsikt att passa in i storsamhället. Ett annat syfte är också att undgå att bli mobbad eller retad för att vara same (Amft, 2002). Resultatet visar att vissa same inte vill släppa in utomstående eftersom man vill avskärma sig ifrån det som gör ont och tidigare gjort ont. Genom att vissa i gruppen inte accepterar t ex blandäktenskap försöker de därför hålla borta individer från majoritetssamhället. Detta kan förklaras av projektiv identifikation som innebär att man lättar på ett inre tryck genom att avvisa delar av sig själv och förlägga dessa hos andra (Thylefors, 1999). Det verkar som om båda sidor projicerar känslor och uppfattningar på varandra. Same kan på detta sätt projicera rasism och förtryck på de svenskar som försöker komma in i gemenskapen. Majoritetssamhället (staten) projicerar sina icke önskvärda känslor och handlingar på minoritetssamhället (samerna) och utsätter dem för förtryck.

Staten uppträder dominant och samerna får därför en underordnad ställning (Amft, 2002). Samerna har också under lång tid endast haft begränsade möjligheter att påverka lagar och den politik som berör dem eftersom staten innehaft tolkningsföreträde (Amft, 2002). Informanterna upplever osäkerhet angående statens intensioner gällande deras villkor.

Gällande framtiden för rennäringen visar resultatet på olika åsikter hos intervjupersonerna, undergång eller fortsatt kamp. Enligt SOU (citerad i Amft, 2002) är rennäringen en förutsättning för att samekulturen ska bestå och utan renskötseln skulle språk, slöjd och andra kulturyttringar endast kunna hållas levande en kortare tid. Nordin (2007) menar att renskötseln kommer att finnas kvar, men kanske i en annan form än den vi känner idag och att renskötselns förändring är del i en naturlig utveckling.

Resultatet visar på intervjupersonernas frustrerade kamp för sina rättigheter. Hoten som redovisas i resultatet är många och uppvisar komplicerade problemställningar. Tidigare studier visar att de yttre hoten är de som upplevs mest problematiska eftersom renskötarna har små möjligheter att påverka faktorer som är mycket betydande för renskötselns framtid. Att rennäringen är ekonomiskt olönsam är inte tillräckligt hinder för att sluta med renskötsel utan yttre press, hot utifrån t ex minskade betesresurser och ej fungerande rovdjurspolitik är de största hoten (Nordin, 2007).

Kvinnorna i studien beskriver att det finns spänningar och konflikter i arbetslag och i samebyn. Tidigare studier visar att det är konkurrens om renantal och betesresurser och detta bestäms av ett yttre ramverk som samebyarna har små möjligheter att påverka. Denna konkurrens blir problematisk då man många gånger konkurrerar med sina vänner (Nordin, 2007). Inom arbetslaget blir det extra svårt att hantera konflikter eftersom man arbetar med sina egna släktingar. Etzioni (citerad i Thylefors, 1999) beskriver nyttoorganisationer (som försöker nå kontroll via materiella medel och där egenintressena stärks hos medlemmarna) och normativa organisationer (där symboliska medel påverkar mot ett symboliskt engagemang). Inom normativa organisationer förekommer krav på stort engagemang och uppslutning kring gemensamma värderingar. Diskussioner om arbetsformer och idéer uppfattas som ett ifrågasättande av hela verksamheten och individers hela livsverk (Etzioni citerad i Thylefors 1999). Eftersom renskötarna driver näringen som egna näringsidkare men samtidigt ingår i samarbeten mellan arbetslag och sameby samt att kultur och ideologi spelar roll verkar konkurrensen bli extra svår att hantera då man faller in under både nytto- och normativa organisationer. Nordin (2007) menar att renskötsel-företagen inte kan jämföras med andra svenska företag utan det finns andra värderingar och normer som styr deras handlande.

Avslutningsvis sammanfattas diskussionen med Lundmarks (1998) uppmaning: Samerna är inte bara en minoritet utan också en ursprungsbefolkning som har nyttjat mark och vatten inom Sveriges gränser i tusentals år. Därför måste man ta särskild hänsyn till deras hävdvunna former för försörjning, deras språk och kultur.

Vidare forskning som vore intressant att studera är jämställdheten i andra områden, förslagsvis i södra Sápmi för att undersöka om det finns skillnader. Ett annat intressant fält som vore intressant för studier är icke-samer och de samer som lever utanför rennäringen. Syftet skulle kunna belysa hur deras situation ser ut och hur de upplever tillhörighet eller isolering ifrån den samiska gemenskapen.

Referenslista

Amft, A. (2002). *Sápmi i förändringens tid. En studie av svenska samers levnadsvillkor under 1900-talet ur ett genus- och etnicitetsperspektiv*. Umeå: Institutionen för arkeologi och samiska studier, Umeå Universitet.

Axelsson P. (2005). *Kontinuitet eller förändring? Livsvetenskapernas undersökningar av befolkningen i Sápmi under andra hälften av 1900-talet*. I Axelsson, P (red). *Igår, idag, imorgon – Samerna, politiken och vetenskapen* (sid 63 och 69). Umeå: Centrum för Samisk forskning (CeSam).

Backman, J. (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Baer. K. (2006). *Karin Baer har ordet*. I Carlsson, H. *Same och lapp i tid och otid* (sid 172-173). Skellefteå: Ord&visor förlag.

Billing, Y. D. & S. Lundholm, S. (2007). *Står man först i kön? – genusperspektiv på organisationer* (sid 333-340). Polen: Studentlitteratur. Alvesson M., Svenningsson M. *Organisationer, ledning och processer*.

Elenius, L. (2005). *De nya minoritetsspråkslagarna i ett historiskt perspektiv*. I Axelsson P. (red). *Igår, idag, imorgon – Samerna, politiken och vetenskapen* (sid 141). Umeå: Centrum för Samisk forskning (CeSam).

Eriksen, T. H. (1993). *Etnicitet och nationalism*. Falun: Bokförlaget Nya Doxa AB.

Etzioni (1970). Thylefors I. (1999). *Syndabockar – om mobbing och kränkande särbehandling i arbetslivet* (sid 78). Falun: Natur och kultur.

Hansen K. L., Melhus M., Högmo A., Lund E. (2007). *Ethnic discrimination and bullying in the Sami and Non-Sami population in Norway: the Saminor study*. Tromsø: Centre for Sami Health Research.

Hassler, S, Sjölander, P. Janlert, U. (In press). Scandinavis. In: Bjerregarrd, P. & Young, T. K. (Eds). *Health Transitions in Arctic Populations*. Toronto: University of Toronto Press.

Hassler S. (2005). *The health conditions in the Sami population of Sweden 1961-2002*. Umeå: Umeå Universitet.

Lundmark, L. (1998). *Så länge vi har marker*. Falun: AiT Scandbook.

Nordin, Å. (2007). *Renskötelsen är mitt liv*. Umeå: Centrum för Samisk forskning (CeSam).

Pelto, P. (1987). Citerad i A. Amft. (2002). *Sápmi i förändringens tid. En studie av svenska samers levnadsvillkor under 1900-talet ur ett genus- och etnicitetsperspektiv*. Umeå: Institutionen för arkeologi och samiska studier, Umeå Universitet.

Persson, I. (2005). *Etnisk identitet och postkolonial teori*. Kautokeino: Nordisk sameinstitut.

Rennäringslag (1971:437)

Sametinget. (2008). *Samerna i siffror*.

http://www.samer.se/servlet/GetDoc?meta_id=1536 (080504)

Sametinget. (2008). *Om Sápmi*. http://www.samer.se/servlet/GetDoc?meta_id=1002, (080504)

Sametinget. (2008). *Kortfakta*. http://www.samer.se/servlet/GetDoc?meta_id=1145 (080504)

Sametinget. (2008). *Evigt processande*.

http://www.samer.se/servlet/GetDoc?meta_id=2100 (080504)

Sköld P. (2005). *Samisk forskning inför framtiden*. I Axelsson P. (red). *Igår, idag, imorgon – Samerna, politiken och vetenskapen* (sid. 15 och 24). Umeå: Centrum för Samisk forskning (CeSam).

SOU nr 99 (1975), s. 55, Amft, A. (2002). *Sápmi i förändringens tid. En studie av svenska samers levnadsvillkor under 1900-talet ur ett genus- och etnicitetsperspektiv*. Umeå: Institutionen för arkeologi och samiska studier, Umeå Universitet.

Smith, J. (2008). *Qualitative Psychologi, a practical guide to research methods*.

Throwbridge, Wiltshire: Cromwell Press.

Sveriges Lantbruksuniversitet. (2008). *Renbete och skogsbruk – kan näringarna samsas?*

<http://www2.slu.se/forskning/fakta/faktaskog/pdf01/S01-07.pdf> (080505)

Thylefors I. (1999). *Syndabockar – om mobbing och kränkande särbehandling i arbetslivet*. Falun: Natur och kultur.

Thurén B-M., Sundman K., (1997), sid 43, Wahl A., Holgersson C., Höök P., Linghag S.

(2001). *Det ordnar sig*. Lund: Studentlitteratur.

Udén, M. (2007). *Kan kvinnor vara renskötare?* Luleå: Arbetsvetenskap/Genus & teknik.

Luleå Tekniska Universitet. <http://epubl.ltu.se/1402-1528/2007/09/> (080310)

Wahl A., Holgersson C., Höök P., Linghag S. (2001). *Det ordnar sig*. Lund:

Studentlitteratur.